

w etyce (poziom pierwszy) będzie ona jednak niepełna. Natomiast bez poziomu trzeciego naszej uwadze mogą umknąć konkretne rozwiązania praktyczne.

Tak szeroko rozumiany rozwój zrównoważony może okazać się w dziejach ludzkości rewolucją porównywalną z przełomami dokonanymi przez rewolucje: rolniczą, naukową i przemysłową. Problemem jest jednak to, że obecnie zagadnienia związane z rozwojem zrównoważonym są głównie przedmiotem dyskusji naukowej i politycznej, która – w moim odczuciu – jest dość odległa od zainteresowań zwykłych obywateli. Aby to zmienić, są potrzebne odpowiednie programy edukacyjne. Pierwszy ważny krok stanowią programy tzw. edukacji ekologicznej. W ich ramach są akcentowane aspekty środowiskowe. Kolejnym zadaniem jest ich umieszczenie w szerszym kontekście. Szczególnie wiele można osiągnąć przez połączenie aspektów ekologicznych z kulturowymi. To dyskusja odnosząca się do tzw. krajobrazu kulturowego, a więc – jak to określił G. Myśliwski – „materialnych efektów ludzkiej działalności w środowisku przyrodniczym”. Zauważmy, że tak jak zagrożona jest przyroda, tak też możemy utracić poszczególne obiekty materialne będące dziełem człowieka (sakralne i świeckie), również tradycje i zwyczaje ulegają zapomnieniu.

Powiązanie kultury z przyrodą jest ważnym postulatem, bowiem wzmacnia ono identyfikację z danym obszarem,

a przez to sprzyja ochronie przyrody, może nawet w większym stopniu niż tradycyjna ochrona obszarowa.

Nie jest to idea nowa. Szczególny przykład stanowią dawne drewniane budowle sakralne, które nie były wznoszone w miejscach przypadkowych. Starano się o taką lokalizację, która była dogodna dla mieszkańców, ale zarazem wyróżniała się także krajobrazowo (np. szczyty wzgórz i pagórków). Zwykle też dookoła niej sadzono drzewa. Z upływem lat status zabytkowy osiągała całość kompleksu – świątynie uznawano za zabytki kultury, a otaczające je drzewa za pomniki przyrody. Jest to zarazem dowód uznania dla naszych przodków, którzy intuicyjnie – w oparciu o wewnętrzne przekonania – wznosili swoje budowle w harmonii z krajobrazem przyrodniczym. Tak rozumiana harmonia powinna być naszym celem także teraz. To ważne zadanie dla współczesnej edukacji ekologicznej. Wśród wielu propozycji warto wskazać na często niedoceniane ścieżki dydaktyczne, szczególnie te, w których przygotowaniu udało się zaangażować lokalną społeczność. To jest próba wspólnej odpowiedzi na pytanie: co można zrobić w naszej miejscowości, w naszej okolicy? Akcentowanie tych zagadnień sprzyja wewnętrznemu zaangażowaniu biorących w projekcie osób, zarazem sprzyja wykształceniu postawy poszanowania – tak dla przyrody, jak i dzieł kultury.

Prof. dr hab. dr h.c. MIECZYŚLAW ADAMOWICZ
Katedra Polityki Agrarnej i Marketingu, SGGW w Warszawie
dr inż. ANNA NOWAK

Katedra Ekonomiki i Organizacji Agrobiznesu, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

Edukacja mieszkańców jako społeczny aspekt rozwoju zrównoważonego na przykładzie woj. lubelskiego

Przesłanki powstania koncepcji zrównoważonego rozwoju sięgają początku lat siedemdziesiątych i wiążą się ze wzrostem świadomości narastania negatywnych zjawisk pomiędzy rozwojem społeczno-gospodarczym a jego konsekwencjami środowiskowymi. Przez powołaną przez ONZ Komisję Środowiska i Rozwoju, rozwój zrównoważony został określony jako: „trwały rozwój służący zaspokajaniu potrzeb bieżących bez ponoszenia ryzyka, że przyszłe pokolenia nie będą mogły zaspokajać swoich potrzeb”.

Koncepcja rozwoju zrównoważonego odgrywa istotną rolę w odniesieniu do obszarów wiejskich, gdzie dokonują się głębokie procesy restrukturyzacji i modernizacji. Rolnictwo określane jako zrównoważone, jest ukierunkowane na takie wykorzystanie zasobów ziemi, które nie niszczy ich naturalnych źródeł, ale pozwala na zaspokojenie podstawowych potrzeb kolejnych generacji producentów i konsumentów.

Zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego nie jest możliwe rozwiązywanie problemów środowiska naturalnego bez jednoczesnego dążenia do rozwoju gospodarczego i społecznego. Społeczny aspekt rozwoju zrównoważonego pozostaje zatem w ścisłym związku ze sferą ekonomiczną i ekologiczną. Oddzielenie którejkolwiek z nich nie jest możliwe ani uzasadnione. Wzajemne relacje, jakie zachodzą między nimi, sprawiają, że żadnej z nich nie można przypisać znaczenia priorytetowego i należy je rozpatrywać kompleksowo. Z realizacją celów społecznych rozwoju zrównoważonego wiąże się problem edukacji. Zapewnienie równego dostępu do oświaty dla wszystkich mieszkańców, zagwarantowanie ciągłości kształcenia na kolejnych szczeblach oraz odpowiednia jakość kształcenia wydają się działaniami warunkującymi prawidłowy rozwój. Dotyczy to zwłaszcza obszarów wiejskich z racji gorszego poziomu wykształcenia ich mieszkańców. Tymcza-

sem rozwój zrównoważony może być realizowany jedynie przez ludzi świadomych swojej roli w tym procesie. Niski poziom wykształcenia nie sprzyja ani życiu w zgodzie z naturą, ani aktywnemu uczestnictwu w procesach produkcji, wymiany i podziału oraz przemianach, jakie dokonują się w gospodarce i społeczeństwie. Dotyczy to zwłaszcza mieszkańców wsi, mających trudniejszy dostęp do dóbr i usług społecznych, którzy żyjąc i często pracując na obszarach wiejskich mają znaczący wpływ na efektywność wykorzystania zasobów i stan środowiska przyrodniczego. Wynika to z faktu, że rolnictwo pozostaje głównym dysponentem zasobów przyrody i ważnym miejscem wykorzystania zasobów pracy.

Obecnie w Polsce jest realizowana Strategia Zrównoważonego Rozwoju Polski do 2025 roku. Obejmuje ona trzy wspomniane wymiary: społeczny, ekonomiczny i ekologiczny. W aspekcie społecznym zwraca się uwagę na gwarancje: zaspokojenia podstawowych potrzeb społeczeństwa, ochrony przed oddziaływaniem szkodliwym dla zdrowia i życia, dostępności do edukacji, czynnej ochrony zdrowia, opieki społecznej, sprawiedliwej dystrybucji dochodów i zabezpieczeń socjalnych, dostępu do zatrudnienia, środowiska i jego zasobów, a także nietykalności i ochrony własności prywatnej. Zatem zapewnienie dostępu do edukacji dla wszystkich mieszkańców stanowi warunek prawidłowej realizacji koncepcji rozwoju zrównoważonego.

Prof. nadzw. dr hab. DARIUSZ KIEŁCZEWSKI
mgr TOMASZ POSKROBKO
Uniwersytet w Białymstoku

Dydaktyka ekonomii zrównoważonego rozwoju

Wdrażanie idei zrównoważonego rozwoju wymaga od ekonomistów działań zwróconych w dwóch kierunkach. Jednym z nich jest tworzenie teoretycznych podstaw zrównoważonego rozwoju w ramach stopniowo wyodrębniającej się dziedziny ekonomii, którą można określić jako ekonomia zrównoważonego rozwoju. Wywodzi się ona z ekonomii środowiska i zasobów naturalnych, w której ramach po raz pierwszy podjęto problematykę zrównoważonego rozwoju. Jednakże w jej treściach merytorycznych obecnie zostają uwzględnione także kwestie teorii polityki gospodarczej i polityki społecznej, ekonomii dobrobytu i ekonomii rozwoju. Wynika to z kierunku kształtowania się samej idei zrównoważonego rozwoju rozumianej początkowo wąsko jako rozwój dostosowany do możliwości asymilacyjnych środowiska przyrodniczego, a obecnie jako koncepcja rozwojowa w zintegrowany sposób ujmująca cele ekologiczne, ekonomiczne i społeczne. Drugim kierunkiem działania jest rozwój dydaktyki ekonomii zrów-

Jak pokazały wyniki badań przeprowadzonych w województwie lubelskim, mieszkańcy wsi mają nadal gorsze możliwości kształcenia niż mieszkańcy miast. Jest to skutkiem niekorzystnych uwarunkowań, jakie od lat nawarstwiły się na polskiej wsi. Do czynników, które w największym stopniu utrudniają dostęp do edukacji należą zła sytuacja materialna rodzin wiejskich, znaczna odległość od szkół oraz gorsza oferta edukacyjna. Niekorzystna sytuacja materialna sprawiła, że 1/3 badanych gospodarstw domowych nie była w stanie zaspokoić swoich potrzeb edukacyjnych na odpowiednim poziomie.

Mieszkańcy wsi mają utrudniony dostęp także do placówek przedszkolnych. W 2007 roku na 1000 dzieci wiejskich w wieku 3–5 lat z placówek wychowania przedszkolnego korzystało mniej niż 1. Sprawia to, że już na starcie ścieżki edukacyjnej dzieci wiejskie napotykały na znaczne trudności.

Poprawa tej sytuacji poprzez ułatwienie dostępu do edukacji, wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców oraz ich świadomości ekologicznej, wydają się warunkiem dalszych przemian na polskiej wsi oraz realizacji koncepcji rozwoju zrównoważonego. Pozytywnym zjawiskiem jest to, że większość badanych zdawała sobie sprawę z roli wykształcenia, przypisując mu duży wpływ na przyszłe życie.

noważonego rozwoju. Wdrażanie tej idei wymaga przede wszystkim kompetentnych kadr na wszystkich poziomach gospodarowania: makro-, mezo- i mikroekonomicznym. Konieczna jest znajomość zasad zrównoważonego rozwoju oraz umiejętność doboru i hierarchii celów zrównoważonego rozwoju, a także wyboru instrumentów jego wdrażania.

W dydaktyce ekonomii zrównoważonego rozwoju szczególnie istotna wydaje się edukacja w zakresie gospodarowania kapitałem naturalnym, a zatem ogółem dóbr i usług środowiskowych realnie bądź potencjalnie wykorzystywanych w procesach gospodarczych. Jest to szczególnie istotne wyzwanie dydaktyczne – przez dziesiątki lat funkcjonowało w ekonomii przekonanie o niewyczerpalności środowiska i zasobów naturalnych, co sprawiło, że zarówno teoria, jak i dydaktyka ekonomii były skupione na badaniu zasobów pracy i kapitału jako czynników wzrostu